

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на
Мария Емилова Пилева,
редовен докторант в Катедрата по Българска литература, Факултет
Славянски филологии, СУ „Св. Климент Охридски”
на тема: „Религиозни мотиви в българските преводи
на англоезична белетристика през XIX век”,
за присъждане на образователната и научна степен *доктор*
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология (Българска литература –
Българска възрожденска литература)
от доц. д-р Катя Станева

Присъствието на превода в историята на българската книжнина до 1878 г. е основополагащо; то определя жанровия генезис и развоя на отделните жанрови формации в старобългарската и новата българска литература. Изследването на Мария Пилева е фокусирано върху бегло засягания проблем за наличието (респ. отсъствието) на религиозни мотиви в преводите на англоезична белетристика, осъществени през българския XIX век.

Рецепцията на англоезична художествена проза през Възраждането и след 1878 г. е сравнително добре проучена в нашето литературознание, но не и откъм перспективата, избрана от дисертантката. Предложеният за защита дисертационен труд е първият опит за цялостен прочит на *Робинзон Крузо*; *Чичо Томовата колиба*, *Пътешественикът*, *Коледна песен* през призмата на религиозните съставки в повествователната структура на емблематичните творби; проблематиката, свързана с ролята на библейските сюжети, образи, мотиви в творчеството на българските писатели беше доста (и често спекулативно) експлоатирана в десетилетията след 1989 г., но по отношение на световната класика, включена в образователните програми, тази проблематика беше ситуативно споменава, частично коментирана или подминавана и премълчавана.

Несъмнено формулировката на темата е първата голяма сполука за авторката. Мария Пилева е специализирала през 1995-1997 г. във Vision International University (САЩ) Библейски изследвания, а през 2012 г. завърши магистърската програма „Преводач – редактор” към нашия факултет и се дипломира с теза върху превода на Димитър Мутев под

научното ръководство на проф. Йовка Тишева. Така че докторантката, отстоявайки своя траен интерес към превода и религиозното, чрез формулирането на темата си осигури възможност да съчетава разнородни изследователски оптики към избрания обект на проучване, да документира и илюстрира (чрез инструментариума на литературен историк, компаративист, лингвист, културолог, религиовед) как подвластната на идеологически манипулации според ситуации, избори, политически ориентации художествена словесност превръща Словото във фундамент на Делото. Пилева деликатно, неманифестно отстоява зрителна позиция, от която да се наблюдава присъствието на библейското слово в човешките дела – на книжовници от епохата на Българското възраждане, на творци и читателски публики от европейския, славянския, балканския XIX век.

Ще се опитам резюмативно да открия основните насоки и постигнатите резултати в дисертационния труд, разгърнат на 350 страници, включващи библиография (с.316-336) от 637 заглавия, повече от половината на латиница, и приложение – речник на религиозните мотиви в българските преводи на англоезична белетристика през уговорения период (с.337-350). Според регламента на този тип „жанрово” писане кратките уводни думи фиксират изследователската задача; във въвеждащата част авторката афишира и своето намерение да представи нюансирано религиозните мотиви в проучваните творби откъм отликите в трите клона на християнството – католически, православен, протестантски (с.62). Обемната разработка следва традиционната за докторска дисертация композиция, състои се от увод, пет глави, заключителни думи.

Първа глава „Превод – белетристика – мотиви” (с.5-62) е контекстуализираща и теоретизираща; тук докторантката се занимава с теория на мотива, с въпроси на терминологията и типологията, уточнява смисловия обем на понятията, които рамкират темата. В сегмента, посветен на религиозните мотиви в преводната литературна творба, Пилева демонстрира задълбочено познаване на изследователското поле и критическа перспектива към респектиращ обем наши и чужди проучвания. Авторката тръгва от речниковото и функционалното изясняване на понятието мотив, от идентифициране на основни традиции в изследванията на проблемния сплит религия-литература. Интерпретативният патос на дисертацията е да се оспорят властни и властвали в продължение на десетилетия **идеологеми за маргинализиране на религиозното в секуларизиращото се**

възрожденско общество (с.24 и сл.). Като стъпва на постановки на П. Динеков, Н.Аретов, Ив. Радев, Й. Запрянов, Вл. Трендафилов, В. Смоховска-Петрова, Св. Страшимирова и др., на библиографски описи и статистики, на фокусираните четири рецептивни казуси (преведените творби на Дефо, Стоу, Милтън, Дикенс), дисертанктата обобщава: „При произведенията с религиозни мотиви конкретната рецептивна ситуация не се вмести в парадигмата на традиционния възглед за скъсването с религиозното. През Възраждането и до края на 19. век има нагласа за възприемане на такива теми, мотиви, образи; докато идеологическият прочит нанася най-големи поражения на рецепцията на *Робинзон Крузо*, *Чичовата Томова колиба*, *Коледна песен* – подчинява фактите на предпоставените тези и смесва различни равнища на общуване между двете култури, или напълно отказва прочит, както в случая с *Пътешественикът*”(с.31-32).

Аргументацията на М. Пилева от фрагмента „Присъствието на религиозното в контекста на времето” и от теоретичната част постига пълнота и безспорна убедителност в аналитичното разгръщане на изследването. Следващите четири глави (втора – пета) са построени еднотипно, в тях се търси хомология и симетрия при представяне на: автора на оригиналното произведение в собствената му среда; критическата рецепция; историята на българските преводи на творбата с внимателно издирване и проучване на текстовете посредници; мотивациите и постиженията на българските преводачи, предшествващи изчерпателен анализ на религиозните мотиви в творбата, коментар (или отбелязване) на липсващите в преводните версии мотиви; заключение. Детайлните анализи убеждават, че ампутацията на религиозното води не само до нарушаване на концептуалната сила, на художественото и смисловото единство на превежданите творбите, но и замъглява представите за менливите рецептивни контексти.

Фактологията в изследването е изключително богата, част от нея е малко позната или нововъведена в академичен оборот. Чрез нея М. Пилева предлага отговор на въпросите за ролята на преводи и адаптации, за тяхната функционална обвързаност с множество контексти и езиците им – тоест систематизира познания за „текстовите” нишки, възли, типове прежда и начините, източниците на доставянето им. В четирите аналитични глави коментарът е съсредоточен върху езиковите избори на преводачите и курсивира достойнствата, без да подминава и премълчава

несполуките. Бегло засегнат е въпросът за културното място на останали в ръкопис преводни творби. На него е посветена последната публикация по темата на дисертацията, приета за печат в ГСУ. Към непубликувания, започнат още през 1835 г. първи български превод на *Робинзонова* версия – „*Младаго Робинсона случаи сочинени убо на Германски язык преведени же на простогречески от Констандина Димитриева Бела Нине же от гречески на болгарски преведени от Райна Поповича и в ползу юношества на свет издани в две части 1841, м. Мая 27*” – Пилева прибавя печатани обявления от Т. Шишков за ръкописни преводи през руски на „*Малък Робинзон*” като учебно-помощна литература. Преписката на Райно Попович с Неофит Рилски и Гаврил Кръстевич (с.103 и сл.), подготвените за печат от Т. Шишков преводи на *Робинзон* български и френски въвличат във важна проблематика – за мястото, обществената и културната значимост на останали в ръкопис творби (оригинални и преводни). Ръкописите са обсъждани от възрожденски книжовници, чието мнение се търси, уважава, цени от широки кръгове; според мен това е специфичен вид рецепция, говорим за документиран социален прием с отзвук сред интелектуални кръгове. Фактите от периода на Българското възраждане отпращат към по-общ теоретически сюжет, който предстои да бъде разгърнат в нашето академично литературознание.

Преводите дават чудесни възможности за сравнително и сравнително-историческо изследване, максимално оползотворени от докторантката. Дори само частите, посветени на двете класически творби на Даниел Дефо и Хариет Бийчер Стоу на български, притежават научната стойност на докторска дисертация.

Избраният ракурс на фокусиране върху текстовете на източниците, на посредниците и на българските преводни версии притежава безспорна евристична полезност; настойчивият издирвачески интерес към текста посредник се оказва изключително „доброплоден” – Мария Пилева стигна до няколко открития: руски превод от 1857 г., ползван от Димитър Мутев при превода „*Чичева Томова колиба или Живот на Негритяните в неволническите държави на Америка*”(1858-59); руско издание на преработката на немския богослов и педагог Йоахим Кампе „*Сокращеный Робинзон: Книжка для детей*”(1843), преведена от Йоахим Груев (Белград, 1858) и английско издание на преработка на Кампе (1818), преминала през френска адаптация, с която се родее Богоровият превод; руска преработка

на Хомяков от 1844 г. на „Коледна песен” от Дикенс, текст посредник за българската версия, отпечатана в „Български книжици” (1859).

Авторефератът максимално обобщено, в изчистен вид явява концептуалната направа на дисертацията, постъпателното разгръщане на водещите тезите и изводите от аналитичната работа.

Заключение: дисертационният труд на тема: „Религиозни мотиви в българските преводи на англоезична белетристика през XIX век” е зряло, последователно проведено, стойностно изследване с безспорни научни приноси и заслужава да получи най-висока оценка. Качествата на представения текст надхвърлят очакванията към докторантска работа. Убедено гласувам **ЗА** присъждането на научната и образователна степен „доктор” на Мария Емилова Пилева.

19.05.2016 г.

София

(доцент Катя Станева)